

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Maaelu areng ja tööhõive Lääne-Balkani riikides”

(2011/C 376/05)

Raportöör: **Cveto STANTIĆ**

19.–20. jaanuaril 2011 toimunud täiskogu istungjärgul otsustas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee vastavalt oma kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada omaalgatusliku arvamuse järgmises küsimuses:

„Maaelu areng ja tööhõive Lääne-Balkani riikides”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav välissuhete seksioon võttis arvamuse vastu 8. septembril 2011.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 474. istungjärgul 21.–22. septembril 2011 vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 166, vastu hääletas 1 ja erapooletuks jäi 4.

1. Järeldused ja soovitused

1.1 Andmed maapiirkondade sotsiaalmajanduslike eripärade kohta nii ELis kui ka Lääne-Balkani riikides⁽¹⁾ on ebajärjepidevad ja omavahel võrreldamatud ning osaliselt on selle põhjus see, et puudub maapiirkondade ühtne määratlus. Seepärast toetab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee *maapiirkondade määratlemise kriteeriumite ühtlustamist* Euroopa Liidu tasandil, mis võimaldaks maapiirkondi, samuti kohaldatavaid strateegiaid ja meetmeid paremini võrrelda.

1.2 Lääne-Balkani maapiirkonnad seisavad silmitsi arvukate struktuuriliste ja sotsiaalmajanduslike probleemidega, millele saaks lahendused leida ELi maaelu arengu poliitika ja ühise põllumajanduspoliitika raames. Komitee soovib Lääne-Balkani riikidel tungivalt kasutada ELi kogemusi oma maaelu arengu poliitika kujundamisel, võttes arvesse konkreetseid riiklikke probleeme ja prioriteete.

1.3 Lääne-Balkanil on tohutult suuri maapiirkondi, mis on inimtühjad ja mille ressursid on kasutamata, samas kui linna- ja piirkondades on ebaproportsionaalselt tihe asustus ning majandustegevus. Sellel suundumusel on majanduslikust, ruumilisest ja ökoloogilisest aspektist negatiivsed tagajärjed. Seega tuleks välja töötada ja kohaldada piirkonnapõhiseid meetmeid, et anda neis piirkondades hoogu jätkusuutlikule majanduskasvule.

1.4 Lääne-Balkani maapiirkondade majandusele on iseloomulik elatuspõllumajanduse ja osaelatuspõllumajanduse ülekaal, kõrge tööpuuduse määr, varjatud tööpuudus ja vähene töajõu liikuvus. Maapiirkondade ainsad konkurentsieelised on madalad tööajakulud ja kvaliteetsed loodusvarad. Ettevõtluse arengut takistavad sellised tegurid nagu vähearenenud infrastruktuur,

oskustööjõu puudus, piiratud juurdepääs turgudele ja rahastamisele, investeerimistoetuste puudumine ja madal ettevõtluspotentsiaal.

1.5 Ekstensivne põllumajandus on Lääne-Balkani maapiirkondades jätkuvalt oluline majanduse mootor ja peamine tööhõiveallikas. Sealset põllumajandust tuleb siiski moderniseerida ning selle tootlikkust suurendada, mis toob kaasa põllumajandustööjõu ülejäägi. Lahendus on maapiirkondade majanduse mitmekesistamine eesmärgiga vähendada maapiirkondade majapidamiste sissetulekuriske.

1.6 Maaelu arengu meetmed, mis peaksid aitama kaasa maapiirkondade majanduse mitmekesistamisele, on jätkuvalt ebapiisavad ning need ei ole kooskõlas Euroopa Liidu maaelu arengu poliitikaga. Isegi kui on kehtestatud riiklikud meetmed, siis poliitiline ebastabiilsus ja valitsuste sagedane vahetumine pidurdab järjepidevust ning takistab nende rakendamist. Enamikes riikides on olemas maaelu arengu vahendid, kuid võrreldes Euroopa Liiduga on neid siiski vähe.

1.7 Põllumajanduse ja maaelu arendamise ühinemiseelne rahastamisvahend (IPARD) on maapiirkondades jätkuvalt oluline finantsabi allikas. Enamikul riikidel on raskusi Euroopa Liidu maaelu arengu mudeli ülevõtmisega selle keerukuse ja suurte nõudmistega rakendusmenetluste tõttu. Seepärast peaks Euroopa Liit kaaluma võimalust lihtsustada IPARDi juhtimis- ja kontrollipõhimõtteid ja -menetlusi, et hõlbustada kättesaadavate vahendite ja meetmete tõhusat kasutamist.

1.8 Suur takistus IPARDi vahenditele juurdepääsul näib olevat riikliku ja kohaliku tasandi ebapiisav haldus- ja institutsiooniline suutlikkus ning potentsiaalsete kasusaajate madal suutlikkus. Riikide valitsusi innustatakse tegema suuremaid jõupingutusi institutsioonide ülesehitamiseks ja potentsiaalsete kasusaajate suutlikkuse suurendamiseks.

⁽¹⁾ Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244/99 alusel, Montenegro ja Serbia.

1.9 Komitee soovib ka suuremat paindlikkust maaelu arendamise ühinemisele rahastamisvahendi kasutamisel, eeskätt kaotades põllumajanduse ja maaelu arendamise abile juurdepääsul eristuse kandidaatriikide ja potentsiaalsete kandidaatriikide vahel. Kuna olukord on riigiti erinev, siis peaks suurem kaal olema haldus- ja vastuvõtusuutlikkuse individuaalsetel hinnangutel.

1.10 Tõhusamaks võitlemiseks maapiirkondade tööpuuduse, vaesuse ja tõrjutusega on vaja paremat koordineerimist eri meetmete ja mitmesuguste kättesaadavate vahendite vahel. Regionaalpoliitika võib pakkuda maaelu arengu poliitikale olulist täiendavat toetust, kui neid kahte poliitikavaldkonda omavahel õigesti kooskõlastatakse ja sidusal viisil kohaldatakse.

1.11 Tugevdada ja paremini koordineerida on vaja muu hulgas järgmisi riiklikke poliitikaid ja meetmeid:

- *aktiivse kaasamise poliitika*: parem juurdepääs teabele ja nõustamisele avaliku sektori hüvitiste kohta;
- *tööturupoliitika*: kõrgemat tööhõivemäära ja piirkondlike erinevuste vähenemist on võimalik saavutada aktiivsete tööturumeetmete suurendamisega;
- *haridus ja koolitus*: haridusvõimaluste pakkumine kõigil tasanditel, võitlemine koolist väljalangemisega ja noorte oskuste ja kvalifikatsiooni parandamine; kohandatud koolitusvõimaluste pakkumine eesmärgiga vähendada lahknevust vabade töökohtade ja pakutavate oskuste vahel;
- *maaelu arengu poliitika*: rohkem tähelepanu tuleks pöörata teisele ja kolmandale teljele, sest esimese telje meetmed on enamikus riikides juba olemas ⁽²⁾.

1.12 Kodanikuühiskonnal ei ole maapiirkondades olulist rolli ettevõtlusalaste ja organisatoorsete oskuste puudumise, demograafiliste probleemide ja linnadega võrreldes halva kvaliteediga sotsiaalse infrastruktuuri tõttu. Võimalik lahendus võiks olla kohaliku tasandi kodanikuühiskonna organisatsioonide võrgustike loomine, et hõlmata piisavalt palju inimesi piisavalt suurel alal. Selles osas võib programmi LEADER ⁽³⁾ lähenemisviis olla kasulik vahend kodanikuühiskonna osalemise suurendamiseks.

1.13 Selleks, et parandada elukvaliteeti maapiirkondades ja innustada noori maale jääma, on vaja mitmekesisemat maapiirkondade majandust. Selle eesmärgi saavutamisel on peamised

⁽²⁾ Esimene telg – põllumajandussektori konkurentsivõime tugevdamine; teine telg – keskkonnakaitse ja maakorralduse toetamine; kolmas telg – maapiirkondade majanduse mitmekesistamise ergutamine ja elukvaliteedi parandamine; neljas telg – programmi LEADER lähenemisviis.

⁽³⁾ Euroopa Liidu programm, mille nimi on prantsuskeelne akronüüm – *Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale* — st maapiirkondade majanduse arendamise meetmete ühendamine.

väljakutsed jätkuvalt investeringud maapiirkondade infrastruktuuri, teadmistepõhine põllumajandus koos toiduainetööstusega, inimkapitali arendamine, hea ettevõtluskeskkonna loomine ja sotsiaalteenuste parandamine. Hea võimalusena näivad ka põllumajandus- ja ökoturism, mis tugineksid rikkale kultuuri-, ajaloo- ja looduspärandile.

2. Sissejuhatus ja taust

2.1 Maapiirkondade määratlus

2.1.1 Üks raskusi kõnealuse teema käsitlemisel on asjaolu, et Euroopa Liidu tasandil puudub ühtne maapiirkondade määratlus. Eri riikidel on erinevad ametlikud määratlused, mis põhinevad erinevatel kriteeriumidel, nagu rahvastikutihedus, põllumajanduspõhine majandus, kaugus, olulistele teenustele juurdepääsu puudumine jne. Rahvusvaheliste võrdluste eesmärgil kasutatakse sageli OECD määratlust maapiirkonna kohta. Hiljuti kohandasid ka Lääne-Balkani riigid oma statistika sellele metoodikale vastavaks.

2.1.2 Seepärast toetab komitee ideed ühtlustada ELi tasandil maapiirkondade määratlemise kriteeriumid. See võimaldaks paremini võrrelda ja kontrollida erinevate kohaldatavate meetmete ja poliitika tõhusust.

2.2 Maaelu areng Euroopa Liidus kui ühise põllumajanduspoliitika ja selle tulevase reformi oluline osa

2.2.1 Arvestades asjaolu, et ligi 60 % ELi rahvastikust elab maapiirkondades, mis moodustavad 90 % ELi kogupindalast, siis on maaelu areng ELi jaoks äärmiselt oluline poliitikavaldkond. Maaelu arengu rahastamine hõlmab laia valikut meetmeid. ELi praegune mudel põhineb neljal poliitikatel ning liikmesriikidele ja omavalitsustele jäetakse piisavalt mänguruumi meetmete kohandamiseks vastavalt oma eriomastele vajadustele.

2.2.2 Tasakaalustatud territoriaalne areng on ühise põllumajanduspoliitika tulevase reformi üks peamisi eesmärgi. Selles osas on komitee veendunud, et kui ELi põllumajanduspoliitika ja maaelu arengu poliitika on tulevikus suunatud innovatsioonile ja konkurentsivõimele, siis võib see maapiirkonnas luua uusi äriühisusi ja rohkem töökohti ning mitmekesistada sissetulekuvõimalusi ⁽⁴⁾.

2.3 Maaelu arengu poliitika olulisus Lääne-Balkani riikide rahvamajanduste jaoks

2.3.1 Arvestades maapiirkondade suurust, seal elava rahvastiku osakaalu ⁽⁵⁾ ja põllumajanduse suurt tähtsust rahvamajanduste jaoks, on selge, et maaelu areng peab saama ka Lääne-Balkani riikides väga oluliseks poliitikavaldkonnaks.

⁽⁴⁾ ELT C 132, 3.5.2011, lk 63.

⁽⁵⁾ Lääne-Balkani riikide kogupindala on 264 462 km² (6 % ELi pindalast). Rahvaarv on 26,3 miljonit, 50 % inimestest elab maapiirkondades. Keskmise rahvastikutiheduse on 89,2 inimest km² kohta ning see on palju madalam ELi keskmisest rahvastikutihedusest (114,4).

2.3.2 Lääne-Balkani riikide maapiirkonnad seisavad silmitsi arvukate eriomaste struktuuriliste ja sotsiaalmajanduslike väljakutsetega, nagu madalad sissetulekud, tööhõivevõimaluste puudumine, halvenev elukvaliteet jne, mille vastu saab edukalt võidelda sobiva maaelu arengu poliitikaga, tuginedes ELi komplekssele maaelu arengu raamistikule.

3. Mõned Lääne-Balkani maapiirkondade ühised tunnused – nende majandusliku potentsiaali otsustavad tegurid

3.1 Lääne-Balkan on oma silmapaistva taime- ja loomaliikide rohkusega bioloogilise mitmekesisuse seisukohalt Euroopa üks rikkamaid piirkondi. Lääne-Balkan hõlmab väga suurt valikut looduslikke elupaiku, ulatudes laguunrannikutest ja märgaladest Vahemere piirkonna metsade, mägiaasade ja -karjamaade, mageveemärgalade ja karstialadeni.

3.2 Nii rahvastiku vähenemine – peamiselt kaugetes ja vähem viljakates piirkondades – kui ka rahvastiku vananemine (välja arvatud Albaanias ja Kosovos) avaldavad tugevat negatiivset mõju maapiirkondade tööturule. Ühine suundumus regiooni kõigis riikides on ränne maapiirkondadest linna- ja rannikupiirkondadesse, samuti välismaale. Maapiirkondadesse kolivad peamiselt pensionile jäänud inimesed või pagulased.

3.3 Ebasoodne haridusstruktuur, madal kvalifikatsioonitase ning teadmiste ja oskuste puudumine töötava elanikkonna hulgas on maapiirkondade majanduse tuleviku jaoks tõsine takistus. Tööturule on iseloomulik tööjõu vähene liikuvus, mille tulemusena puuduvad alternatiivsed tööhõive- ja sissetulekuvõimalused.

3.4 Enamikus maapiirkondades on jätkuvalt ülekaalus vähese intensiivsusega karjakasvatuse ja põllundusel rajanev põllumajandus. Võrdluses ELi riikidega on põllumajanduse tööhõive osakaal üks kõrgemaid.

3.5 Maapiirkondade majapidamistel – eriti piiratud ressursidega majapidamistel – on piiratud juurdepääs põllumajandusturgudele, tööturgudele ja finantsturgudele, samuti teabele ja teadmistele. Seepärast on võimalused vaesuse ohust pääseda märkimisväärselt väiksemad.

3.6 Majandustegevuse ja sissetulekute vähene mitmekesisus ning madal tööhõivemäär erasektoris on maapiirkondade jaoks olulised teemad. Majandusteenused ja sotsiaalne infrastruktuur on kehvad ja vähearenenud. See mõjutab maapiirkondade inimeste elukvaliteeti, samuti maapiirkondade konkurentsivõimet ja sotsiaalset struktuuri.

4. Põllumajandus on jätkuvalt Lääne-Balkani riikide maapiirkondade majanduse oluline mootor

4.1 Kuigi põllumajanduse osakaal majanduses on alates 2000. aastast langenud, on see Lääne-Balkani riikides ikka palju suurem kui ELi keskmine, seda nii lisandväärtuse kui ka tööhõive osas.

4.2 Enamikus Lääne-Balkani riikides, eriti lõunaosas, on põllumajanduse üldine tunnus jätkuvalt väikesemahuline ja killustunud talupidamine. Põllumajandusettevõtte keskmine suurus ulatub 1,2 hektarist Albaanias vähem kui 4 hektarini Serbias. Muud põllumajanduse arengut takistavad tegurid on vähearenenud turustruktuurid, ebapiisav infrastruktuur, turule suunatud toodete väike osakaal, teadmiste ja oskuste puudumine ning suutmatust täita toiduohutusstandardeid.

4.3 Põllumajandustootmine oli üleminekuaja ja mõnes riigis ka sõja tõttu languses, kuid alates 2000. aastast see jälle kasvab, peamiselt tänu investeeringutele tootmistehnoloogiasse. Siiski on tootmismahud enamikus riikides ikka madalamad kui üleminekuajal perioodil. Vaatamata mõnedele puudustele on enamikul Lääne-Balkani riikidel üsna kõrge eriomane põllumajanduspotentsiaal (üsna odav tööjõud, maa- ja veeressursid ning head kliima- ja mullatingimused teatud toodete jaoks, nagu tubakas, teatud puu- ja köögiviljad, vein, teravili ja liha).

4.4 Balkani poolsaare põhjaosas (Sava vesikond, Doonau vesikond, Pannoonia tasandik) on ka väga tootlikke põllumajanduspiirkondi, kus on hästi integreeritud majandus. Selles piirkonnas on kapitalimahukaks põllumajandustootmiseks soodsad mulla- ja kliimatingimused. Lisaks on seal sobiv inimkapital, arenenud ettevõtlus, piisavalt mitmekesine tööstussektor ning hästi arenenud infrastruktuur.

5. Põllumajandusest kaugemale ulatuvate probleemide lahendamine

5.1 Põllumajandussektoris töötava tööjõu suur osakaal ei peegeldu otseselt põllumajanduse panuses SKP-sse. Seepärast peaks maapiirkondade majandus tulevikus suutma ülemäärastele põllumajandustööjõule pakkuda alternatiivseid tööhõivevõimalusi.

5.2 Tööstuste rajamine maapiirkondades on sageli osutunud väga tõhusaks uute töövoimaluste loomisel ja täiendava sissetuleku pakkumisel. Lisaks on varasemad kogemused näidanud, et põllumajandusettevõtetesse tehtavatel investeeringutel, moderniseerimis-, koolitus- ja keskkonnameetmel on positiivne mõju tööhõive suurendamisele ja varjatud tööpuuduse vähendamisele põllumajandusettevõtetes. Suure kasvupotentsiaaliga sektorite hulka kuuluvad muu hulgas töötlev tööstus, kaitstud geograafiliste tähistega tooted, mahepõllumajanduslikud toiduained, maaturism, käsitöö, puidutooted ja taastuvenergia tootmine, samuti lai valik tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid.

5.3 Et maapiirkondade majandus saaks kiiremini, jõulisemalt ja paremini areneda, on vaja teha kulutusi avalikesse hüvedesse ja teenustesse: paremad teed ja niisutusinfrastruktuur, parem ettevõtluskeskkond ning tõhus teabe-, teadmiste ja tehnoloogiate siire.

6. Põllumajanduspoliitika ja maaelu arengu poliitika ELiga ühinemise valguces

6.1 Regiooni kõik riigid püüdeleva ELiga ühinemise poole. Selles osas on neil kõigil sarnased probleemid oma äärmiselt killustunud põllumajandus- ja toiduainesektorite muutmisel ja moderniseerimisel, et tagada nende konkurentsivõime ELi turul.

6.2 Euroopa Komisjoni viimaste põllumajanduse ja maaelu arengu arenguaruannete ⁽⁶⁾ kohaselt peab enamik Lääne-Balkani riike tegema täiendavaid jõupingutusi, et tagada suurem kooskõla ELi põllumajandusvaldkonna õigustikuga ja ELi maaelu arengu poliitikaga.

6.3 ELiga võrreldes on riiklikud põllumajanduse toetamise vahendid Lääne-Balkani riikides jätkuvalt üsna väikesemahulised. Kogu Lääne-Balkanil kohaldatakse laia valikut meetmeid ja toetusmehhanisme. Viimastel aastatel on põllumajanduslike eelarvevahendite eraldistest moodustanud põhiosa otsetoetused tootjatele.

6.4 Euroopa Liidu finantsabi

6.4.1 Põllumajanduse ja maaelu arendamise ühinemiseelne rahastamisvahend (IPARD) ⁽⁷⁾ on viies osa ühinemiseelset rahastamisvahendist (IPA), mis on ELi ulatuslik vahend laienemise ettevalmistamiseks ja abistamiseks. IPARDi vahendite puhul on abikõlblikud vaid kandidaatriigi staatuses riigid (Horvaatia, endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik, Montenegro ja Türgi).

6.4.2 Komitee juhüb tähelepanu eriomastele takistustele, millega Lääne-Balkani riigid peavad toime tulema ühinemiseelne abi rakendamisel maaelu arengu jaoks. IPARDi investeerimis-meetmete kohaldamine on keeruline, sest need nõuavad, et kohapeal oleksid täielikud rakendamise- ja kontrollstruktuurid (IPARDi juhtimine ja isevastutus on täielikult detsentraliseeritud, ELi institutsioonid viivad läbi vaid järelkontrolli). Selle tulemusena lükatakse palju projekte tagasi ja ettevalmistusetapis on vaja teha märkimisväärsed investeeringuid nii riigi kui ka potentsiaalsete kasusaajate poolt.

6.4.3 IPARDi juhtimis- ja kontrollipõhimõtteid ning -menetlusi võiks lihtsustada, et ergutada Lääne-Balkani riike paremini ära kasutama meetmeid, millel oleks otsene mõju maaelu arengule, nt maapiirkondade infrastruktuuri parandamine, majandustegevuse mitmekesistamine ja koolitus (IPARDi 3. telg).

6.4.4 ELi vahendite aeglase vastuvõtmise oluline põhjus on vähene haldussuutlikkus ja sobivate institutsioonide puudumine riigi ja

eriti kohalikul tasandil, mis takistab ühinemiseelsete vahendite üldist vastuvõtmisvõimet. Sobivate üldhuviteenuste puudumine (ehituslubade saamine, maakatastrid, ebapiisavad taimekaitse- ja veterinaarteenused jne) on samuti olnud viimaste maaelu arendamise projektikonkursside vähese edu põhjus.

6.4.5 Lisaks näib ELi vahendite paremat kasutamist takistavat potentsiaalsete kasusaajate madal suutlikkus. Selle probleemi lahendamiseks võiks arendada välja tõhusamad arendamis- ja nõustamisteenused.

6.4.6 Olukord on riigiti erinev ning see ei ole alati seotud ühinemisedusammude ega kandidaadiseisundiga. Seepärast soovitatav komitee suuremat paindlikkust maaelu arendamise ühinemiseelne rahastamisvahendi kasutamisel, eeskätt kaotades põllumajanduse ja maaelu arendamise abile juurdepääsul eristuse kandidaatriikide ja potentsiaalsete kandidaatriikide vahel ning omistades suurema tähtsuse riikide haldus- ja vastuvõtmisvõime individuaalsetele hinnangutele.

7. Maapiirkondade tööturg Lääne-Balkani riikides

7.1 Enamiku Lääne-Balkani riikide maapiirkondade tööturgudel on järgmised ühised tunnused:

- tööhõives on ülekaalus põllumajandussektoris töötajad ning teenustesektoris töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal (väljaarvatud põllumajandus) on tugevalt alla keskmise;
- enamiku maapiirkonna inimeste jaoks on osalise tööajaga või hooajaline töö sageli ainus sissetulekuallikas;
- rahvastiku vananemine ja üha suurem koolist väljalangenute hulk on tinginud ebasoodsa haridusstruktuuri ning oskuste ja teadmiste puudumise;
- tööhõivevõimaluste puudumine väljaspool põllumajandussektorit põhjustab tugevat sõltumist hooajatööst ning varjatud töötust;
- kõige haavatavamad rühmad, keda ohustab tööturul kõrvalejäämine, on noored, naised, eakad, etnilised vähemused (romad) ja sõjapagulased. Mõnda neist kategooriatest ei registreerita alati kui töötuid (varjatud tööpuudus);
- maapiirkonna töötajad on harva kaasatud erinevatesse valitavatesse pakutavatesse tööhõiveprogrammidesse. Need programme on vaja rohkem edendada ning vajalikud on sobivad nõustamisteenused.

⁽⁶⁾ Euroopa Komisjon, arenguaruanded, november 2010 http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/reports_nov_2010_et.htm.

⁽⁷⁾ IPARD, ühinemiseelne rahastamisvahend: maaelu areng – hõlmab 9 meedet 3 prioriteetse telje raames: 1. turu tõhususe ja ELi standardite rakendamise parandamine; 2. põllumajandus- ja keskkonnametmete rakendamise ettevalmistamine ja programm LEADER; 3. maapiirkondade majanduse arendamine. Perioodil 2007–2013 eraldatakse umbes 1 miljard eurot; perioodil 2007–2013 on IPA vahendid kokku üle 10 miljardi euro.

8. Maaelu arengu ja tööhõivega seotud strateegid ja meetmed

8.1 Praeguse riikide maaelu arengu poliitika peamised tunnused on vähene poliitiline teadlikkus, Euroopa Liidu maaelu arengu kontseptsiooni vähene mõistmine – puudub integreeritud lähenemisviis või programmistruktuurid, puudub vertikaalne ja horisontaalne poliitika koordineerimine ning ministereeriumidevaheline koostöö maaelu arengu valdkonnas on puudulik.

8.2 Riikide maaelu arengu poliitikas ei arvestata piisavalt teatud põhiprobleemide ega arenguvõimalustega: ei ole piisavalt stiimuleid mahepõllumajandusettevõtjatele, geneetilistele ressursidele, metsandusele, turismile jne. Samuti ei tegeleta ebasoodsate tingimustega piirkondade ja osaelatuspõllumajanduse teemaga.

8.3 Maaelu arengu poliitika koos regionaalpoliitika ja sobivate valdkondlike rakenduskavadega võib anda märkimisväärse panuse maapiirkondade tööhõive ja sotsiaalse kaasatuse parandamisele. Tõhus regionaalpoliitika võib pakkuda olulist täiendavat toetust, mille eesmärk on tugevdada vaesemaid maapiirkondi.

8.4 ELiga võrreldes on riiklik regionaalpoliitika enamikus neis riikides veelgi suurema mahajäämusega kui maaelu arengu poliitika. Seepärast on vaja sidusamat lähenemisviisi ning meetmete ja olemasolevate vahendite paremat koordineerimist, koondades eri vahendid (riiklikud vahendid, ELi vahendid, rahastajate vahendid).

8.5 Poliitilise ebastabiilsuse ja valitsuste sageda vahetumise tõttu seisab enamik regioonide riike silmitsi maaelu arengu poliitika ja erinevate meetmete ebajärjepideva rakendamisega.

9. Kodanikuühiskonna organisatsioonide roll maaelu arengus

9.1 Komitee arvamuses kodanikuühiskonna kohta maapiirkondades⁽⁸⁾ tõsteti esile mitmeid probleeme ja väljakutseid, mis kaasnevad kodanikuühiskonna organisatsioonide ülesehitamisega maapiirkondades, eriti uutes liikmesriikides. Nende probleemide hulka kuuluvad takistused juurdepääsul teadmistele ja teabele, ettevõtlusoskuste puudumine, demograafilised probleemid, sotsiaalse infrastruktuuri madalam kvaliteet võrreldes linnadega.

9.2 Kodanikuühiskonna staatust ja rolli Lääne-Balkani riikides ning kodanikuühiskonna ees seisvaid väljakutseid on käsitletud mitmetes komitee arvamustes⁽⁹⁾. Kuigi üksikutes riikides on eriomaseid probleeme seoses õigusaktide, riikliku

rahastamise, kodanikuühiskonna organisatsioonide maksuõigusliku staatuse, kodanikuühiskonna- ja sotsiaaldialoogi tasemega, on kogu regioonis teatud ühiseid probleeme, eriti maapiirkondades:

- üldiselt puudub tugev kodanikuühiskonna traditsioon;
- kodanikuühiskonna organisatsioonide riiklik rahastamine on enamikul juhtudel ebapiisav ning mitte küllaldaselt läbi paistetv;
- uus ELi rahastatav tehniline abi Lääne-Balkani kodanikuühiskonna organisatsioonidele⁽¹⁰⁾ on küll sisse seatud, kuid see ei anna veel soovitud tulemusi;
- on üldine vajadus suutlikkuse suurendamise ja eriteadmiste ja oskuste arendamise järele eri valdkondades;
- kohalikud ja piirkondlikud omavalitsused ei mõista üldiselt kodanikuühiskonnaga partnerluses tegutsemise eeliseid;
- lõhe linna- ja maapiirkondade vahel: enamik kodanikuühiskonna organisatsioone on koondunud kas pealinna või kahte-kolme suuremasse linna, nii et maapiirkondades ei olda teadlikud kodanikuühiskonna rollist ja tegevusest;
- enamik kodanikuühiskonna organisatsioone, sh põllumajandustootjate organisatsioonid, on killustunud ja kannatab pärssiva konkurentsi all, selle asemel, et kostööd teha. See ei lase neil kujuneda mõjukateks surverühmadeks.

9.3 Lääne-Balkani riikides on traditsioonilised kodanikuühiskonna organisatsioonide vormid usurühmitused, rahvusvaheliste ühendused, tuletõrjajate, jahimeeste ja kalameeste ühingud, kultuuri- või kunstisorganisatsioonid, spordiklubid, naisühendused jms. Need on geograafiliselt ebäühtlaselt jaotunud, kuid kõige paremini on organiseerunud usurühmitused ja etniliste vähemuste rühmad, kes kaitsevad oma huvisid hästi.

9.4 Otsuselangetajad ei väärtusta alati piisavalt võimalust kaasata need organisatsioonid aktiivsemalt vaimse kultuuripärandi ja keskkonna kaitsmise programmidesse. Nende mõju arengualgatustele on väike ega ei ulatu kaugemale kohaliku kogukonna (küla) kitsastest piiridest. Kõrgemal tasandil võrgustikke ei ole.

9.5 Rahastajate finantseeritud projektid on loonud uued kodanikuühiskonna organisatsioonide vormid, mille peamine eesmärk on teabe ja teadmiste edastamine ühinemispoliitika, põllumajanduse, keskkonna, inimõiguste kaitse jms valdkondades. Rahastajate vahendite kärped on põhjustanud paljude nende organisatsioonide kadumise.

⁽⁸⁾ EMSK aramus ELT C 175, 28.7.2009, lk 37 – „Vajadus ELi tasandil kooskõlastatud tegevuse järele kodanikuühiskonna tugevdamiseks maapiirkondades, eelkõige uutes liikmesriikides”.

⁽⁹⁾ Vt arvamused ELT C 18, 19.1.2011, lk 11, ELT C 317, 23.12.2009, lk 15, ELT C 224, 30.8.2008, lk 130, ELT C 204, 9.8.2008, lk 120, ELT C 27, 3.2.2009, lk 140, ELT C 44, 16.2.2008, lk 121.

⁽¹⁰⁾ Kodanikuühiskonna rahastamisvahend.

9.6 **Põllumajandustootjate organisatsioonide roll:** üleminekuajal kukkus vana sotsialismiaegne ühistusüsteem suuremal või vähemal määral kokku. Hiljem on paljude rahastajate projektide puhul, mis on peamiselt suunatud põllumajandustootmise moderniseerimisele, soovitud põllumajandustootjate ühinemise protsesse ja neid isegi tingimuseks seatud. Praegu on eri põllumajandusettevõtjate ja -tootjate ühenduste tegelik mõju põllumajanduspoliitikale ja maaelu arengu poliitikale üsna väike. Enamikul neist on siiski oluline roll teadmiste edasiandmisel, mitmesuguste nõustamisteenuste osutamisel ja põllumajandustoodete propageerimisel.

9.7 **LEADERi lähenemisviis maaelu arengule** näitab, kuidas võrgustike moodustamine ja dialoogi edendamine kohalikul tasandil aitab parandada kodanikuühiskonna osalemist kohalike arengustrateegiatega ettevalmistamises ja rakendamises. See alt üles suunatud partnerluse lähenemisviis, mille puhul kaasatakse erinevaid kohalikke sidusrühmi, on andnud julgustavaid tulemusi mitmetes ELi riikides ning seda peetakse kasulikuks vahendiks maapiirkondade tööhõive hoogustamisel.

10. Maapiirkondade majanduse mitmekesistamine nõuab alljärgnevate teemade käsitlemist

10.1 Mitmekesistatud ja teadmispõhine põllumajandus

10.1.1 Intensiivsuse suurenemine ja tehnoloogilised edusammud põllumajanduses avavad uusi tööhõivevõimalusi erinevates sellega seotud valdkondades, nagu transport, pakendamine, ladustamine, mehaaniliste seadmete müümine ja hooldus, kvaliteedikontroll jne.

10.1.2 Põllumajandussektori enda mitmekesistamine, mis on suunatud põllumajandustoodete (mahepõllumajandus, kvaliteetsete toiduainete ja liha tootmine, kaitstud geograafilise tähisega tooted, kodus valmistatud traditsioonilised toiduained jne) lisaväärtusele, võib pakkuda uusi võimalusi tulevaseks arenguks ja varjatud tööpuuduse vähendamiseks.

10.2 Investeeringud maapiirkondade infrastruktuuri

Kvaliteetne infrastruktuur, nagu teed, vee-, elektri-, teabe- ja telekommunikatsiooniteenused, võib ergutada nii põllumajandusettevõtete kui ka muude ettevõtete arengut. Samal ajal parandab kvaliteetne infrastruktuur maapiirkondade majapidamiste elustandardit, suurendades liikuvust ja võimaldades juurdepääsu sotsiaalteenustele, sh tervishoid ja haridus.

10.3 Inimkapitali arendamine

Haritumal ja kohanduvamal maapiirkonna tööjõul on rohkem võimalusi töö leidmiseks väljaspool põllumajandussektorit. Eriti oluline on tagada, et kutseõppeprogrammid oleksid kooskõlas

maapiirkondade mitmekesistamise programmide vajadustega. Eriti olulised on elukestva õppe, eelkvalifitseerimise ja juhtimiskursuste teadmiste ja oskuste parandamise programmid.

10.4 Hea ettevõtluskeskkonna loomine

10.4.1 Ettevõtluse innustamine ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kiirem loomine maapiirkondades aitaks samuti majandustegevust mitmekesistada ja noorte lahkumist vältida. Väheatraktiivsed maksusüsteemid, ettevõtete registreerimise ebatõhusad menetlused koos viletsa infrastruktuuri ja haritud noorte puudusega on kõik tegurid, mis takistavad uusi investeeringuid ja uute ettevõtete tekkimist.

10.4.2 Jätkuvalt on suur probleem juurdepääs krediitvõimalustele, mis on kohandatud vastavalt maapiirkonna inimeste vajadustele. Panku ja muid finantsasutusi on vaja innustada lihtsustama põllumajandussektorile laenu andmist. See on oluline ka seoses IPARDi vahendite kaasrahastamise reeglitega.

10.5 Tõhusate arendamis- ja nõustamisteenuste väljatöötamine

Arendamis- ja nõustamisteenuste põhiohk peaks liikuma põllumajandustootjate tehnilise nõustamise pakkumiselt uuenduslikemate nõudluspõhiste teadmiste ja teabe edasiandmisele. Ajakohased arendamisteenused peaksid vastama maapiirkondade laiemale rahvastiku vajadustele (tarbijad, ettevõtjad, põllumajandustootjad, vaesed jne) ning aitama maapiirkondade inimestel võtta omaks uusi poliitilisi põhimõtteid ja reegleid.

10.6 Ühistute taaselustamine institutsioonilise raamistiku parandamise, nende inimressursside ja toetusprogrammide tugevdamise abil

Ühistud on traditsioonilised maapiirkondade organisatsioonid, kellel on potentsiaali täita põhirolli sotsiaalkapitali arendamisel maapiirkondades. Nad saavad luua uusi tööhõivevõimalusi, pakkuda täiendavat sissetulekut ning võimaldada inimestel aktiivselt osaleda oma kogukondade arengus.

Ka **sotsiaallettevõtete** arendamine võib pakkuda uute töökohade võimalusi, eriti naistele ja noortele, kes on kõige haavatavamad rühmad.

10.7 Alt üles suunatud lähenemisviisi soodustamine (nt programm LEADER)

Vaja on paremaid sidemeid ja paremat koordineerimist maapiirkondade eri osalejate vahel nii vertikaalselt (eri tasandite – riikliku, piirkondliku ja kohaliku tasandi valitsusasutused) kui ka horisontaalselt (ettevõtjad, kutseliidud, põllumajandustootjad jne). Kohaliku arengupoliitika kohaldamisel peaks koordineerimine asjaomaste institutsioonide vahel olema parem ning rakendada tuleks alt üles suunatud otsustusprotsessi.

10.8 Turism ja põllumajandusturism

10.8.1 Maaturism võib olla maapiirkondades oluline arengualane väljakutse. Lääne-Balkani regioon pakub hästi säilinud loodus-, kultuuri- ja ajaloopärandit, samuti kvaliteetset toitu ning ELi turismiturud on suhteliselt lähedal. Ökoturism ja uued säästva arengu suundumused, mille puhul propageeritakse tervislikku keskkonda ja elustiili (sh keskkonnahoidlikud tooted ja mahepõllumajanduslikud toiduained, nt loomaliha, ravimtaimed, metsamarjad, seened jne), sobivad suurepäraselt kokku regiooni kultuuri- ja looduspärandiga.

10.8.2 Kuid nüüdisaegsed aktiivsed maaturistid nõuavad kvaliteetseid teenuseid, mugavat majutust ja laia valikut vaba aja ja kultuuritegevusi. Maaturismi arengut pidurdavad jätkuvalt mitmed takistused: kehv infrastruktuur, vähearenenud piirkondlike toodete kaubamärgid (suveniirid), madal majutussuutlikkus

ja-kvaliteet, turismiatraktsioonide puudulik teeviitadega tähistamine, turismisihtkohtade puudulik haldamine jne.

10.9 Ka **piiriülesed projektid** võiksid olla hea vahend kohaliku arengupotentsiaali paremaks kasutamiseks tulevikus (ühine teedeinfrastruktuur, energiavõrgud, turismirajatised, kohalikud kaubamärgid jne).

10.10 Taastuenergia – potentsiaalne tööhõive ja sissetulekute allikas

Suurem osa uusi taastuenergiajaamu rajatakse maapiirkondadesse: nt energiakultuurid, biogaasirajatised, biokütuse tootmine, graanulite/briketi tootmine, tuuleenergiajaamad jne.

Neid energiarajatisi mitte ainult ei ehitata, vaid neid on vaja ka hooldada ja parandada kogu nende käitamise vältel, mis tagab täiendava tööhõive ja sissetuleku.

Brüssel, 21. september 2011

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Staffan NILSSON